

NORWELL

Pohjoismainen malli – paineen alla mutta muutoskykyinen
Vesa Vihriälä

28 toukokuuta 2014

Seminaarin ohjelma

- 11:00 NORWELL-projektin tausta ja tarkoitus
Vesa Vihriälä
- 11:10 Suomi ja pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden haasteet
Vesa Vihriälä
- 11:25 Kilpailukykyimme karu tila paljastui - tarvitaan yrittäjyyden voitto tuhosta
Mika Maliranta
- 11:40 Vajaakuntoisten ja peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten työllisyysnäköymät
Rita Asplund
- 11:55 Työurat, eläkkeet ja sote
Tarmo Valkonen
- 12:10 Kommenttipuheenvuoro
Olli Kangas, Kela
- 12:30 Keskustelua ja lounas

Hankkeen tavoitteet ja rakenne

- Viimeaikaisen makrokehityksen analyysi ja Pohjoismaiden vertailu muihin kehittyneisiin (eurooppalaisiin) maihin (osa I)
- Valikoitujen teemojen yksityiskohtaisempi analyysi (osa II)
- Poliittikahaasteiden identifiointi ja keskustelu politiikkasuosituksista (osa III)

Osan II teemat

1. Toimialojen ja yritysten kilpailukyky
2. Eläkeuudistukset ja eliniän piteneminen
3. Julkinen talous, markkinat sekä terveydenhoito- ja hoivapalvelut
4. Työperäisen maahanmuuton muutokset rahoituskriisin jälkeen
5. Nuoret työkyvyttömyyseläkeläiset
6. Koulun keskeyttäminen ja työmarkkinanäkymät
7. Verotus – hyvinvointivaltion rahoitus globalisoituneemmassa maailmassa

Päätulokset

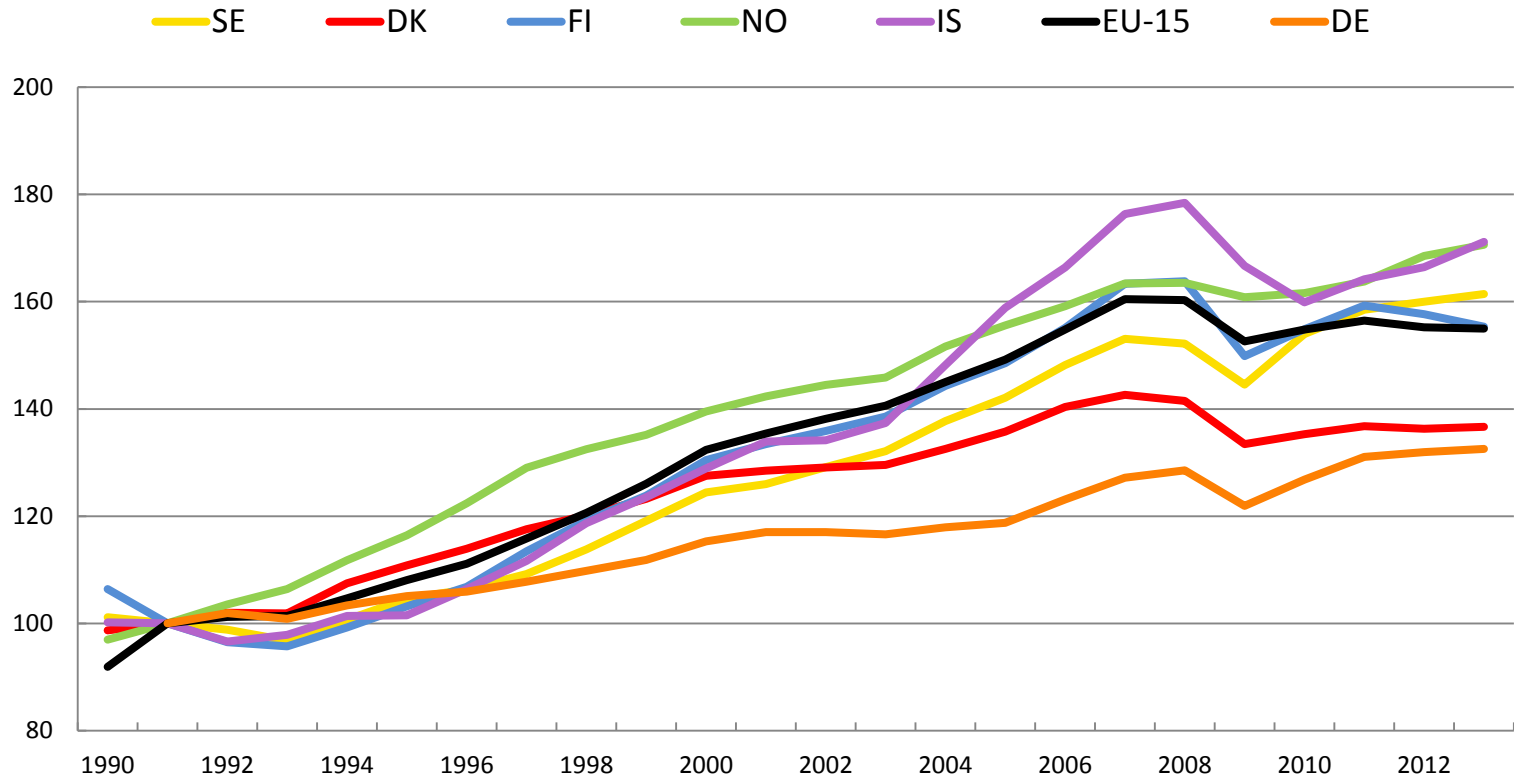
- Pohjoismaat menestyivät erinomaisesti 90-luvun alusta globaaliin kriisiin saakka
- Kriisi iski myös Pohjoismaihin, mutta eri tavoin eri maihin
- Pohjoismainen malli on yhä olemassa, mutta ei yhtä ainutlaatuisena tai yhtenäisenä kuin usein ajatellaan
- Globaali kilpailu, tekninen kehitys (digitalisaatio) ja ikääntyminen haasteita myös Pohjoismaille
- Pohjoismaat eräiltä osin jopa muita haavoittuvampia, mutta niillä on myös monia vahvuuksia, ml. aiemmin osoitettu uudistumiskyky
- Pohjoismaista mallia on (jälleen) uudistettava, mutta kyse on pikemminkin hienosäädöstä ja painopisteistä kuin mallin perustavaa laatua olevasta muutoksesta

Pohjoismaat menestyivät hyvin 90-luvun puolivälistä 2008-kriisiin saakka

- BKT-kasvu nopeaa (Tanska poikkeus)
- Tuottavuuden kehitys hyvä (erityisesti Ruotsi ja Suomi)
- Työllisyyskehitys hyvä (erityisesti Islanti ja Norja)
- Elintaso kasvoi vähintään EU-15-keskitason vauhtia (myös Tanskassa, jolla positiivinen vaihtosuhtekehitys; Islanti poikkeus heikon vaihtosuhtekehityksen vuoksi)

Kasvu vähintään EU-keskitasoa, pl. Tanska

GDP volume , 1991 = 100

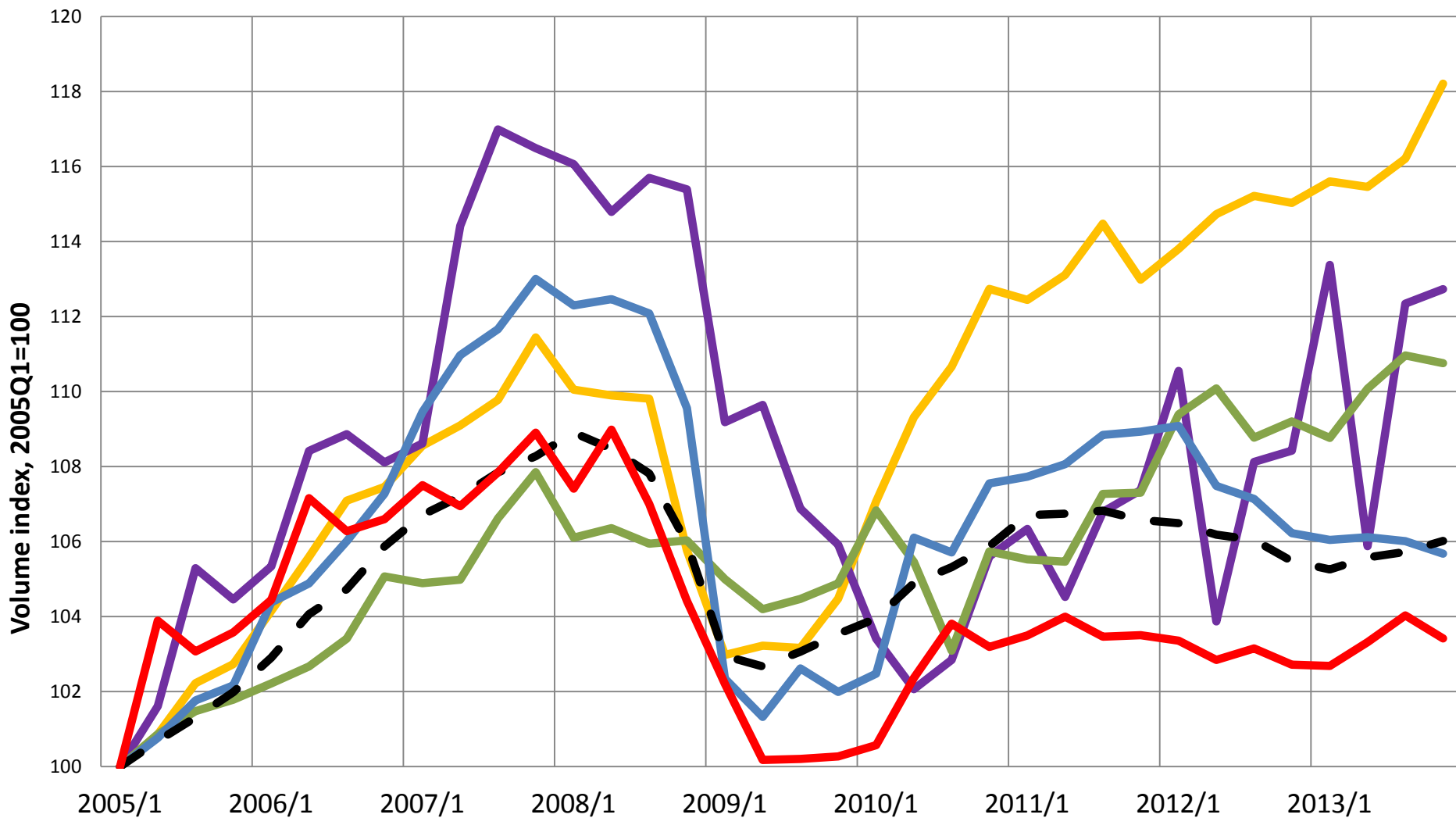
Kriisi iski myös Pohjoismaihin mutta vaihtelevin tavoin

- Kriisi puhkasi Islannin poikkeuksellisen luottokuplan; seurauksena rajulama
- Myös Tanskassa kotimaisen kysynnän kestämaton taso johti taantumaa, josta on toivuttu hitaasti
- Suomi on kärsinyt sekä suhdanneongelmasta että suuresta rakenneshokista
- Myös Ruotsi notkahti muun Euroopan tavoin, mutta on toipunut hyvin
- Kriisi vaikutti Norjaan vähiten ja sen BKT on Ruotsin tavoin jo ylittänyt kriisiä edeltävän tason
- Elintasoerot Pohjoismaiden välillä ovat alkaneet kasvaa

BKT neljännesvuosittain, 2005Q1=100

Sweden Iceland Norway Finland Euro Area Denmark

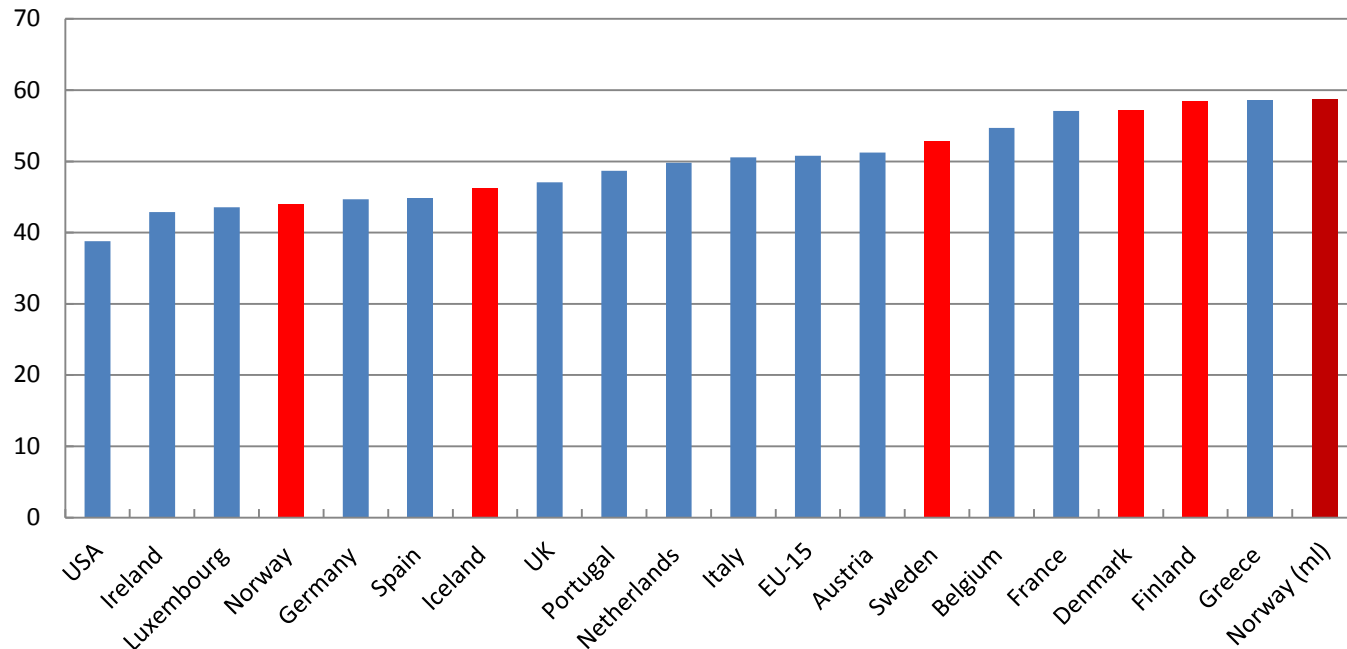

Pohjoismainen malli yhä olemassa, mutta ei niin ainutlaatuinen tai yhtenäinen kuin usein ajatellaan

- Yhä hyvä tehokkuuden ja tasa-arvon yhdistelmä
- Pääpiirteet samoja kuin aiemminkin
 - **Suuri julkinen sektori** - valmiuksien luonti ja turvaverkot
 - **Väestöllä hyvä osaamisen taso** – perusta tuottavuudelle ja sopeutumiskyvylle
 - **Korkea työllisyysaste** – hyvinvointivaltion rahoituksen edellytys
 - **Tuloerot pienet, sosiaalinen koheesio vahva** – rakennemuutosten hyväksyntä
- Mutta useilla muilla mailla samoja piirteitä/tuloksia
 - Monissa muissakin maissa julkinen sektori (ja verorasitus) on suuri
 - Useat muut maat pääsevät likimain samoihin BKT/asukas tasoihin ja tuloerojen pienuuteen
- Pohjoismaat eivät myöskään yhtenäinen blokki
 - BKT/asukas-suhteissa kolme kerrosta: Norja; Ruotsi ja Tanska, Islanti ja Suomi
 - Islannilla ja Suomelle julkisen talouden kestävyysnäkömät muita heikkomat
 - Suomella selvästi alempi työllisyysaste kuin muilla

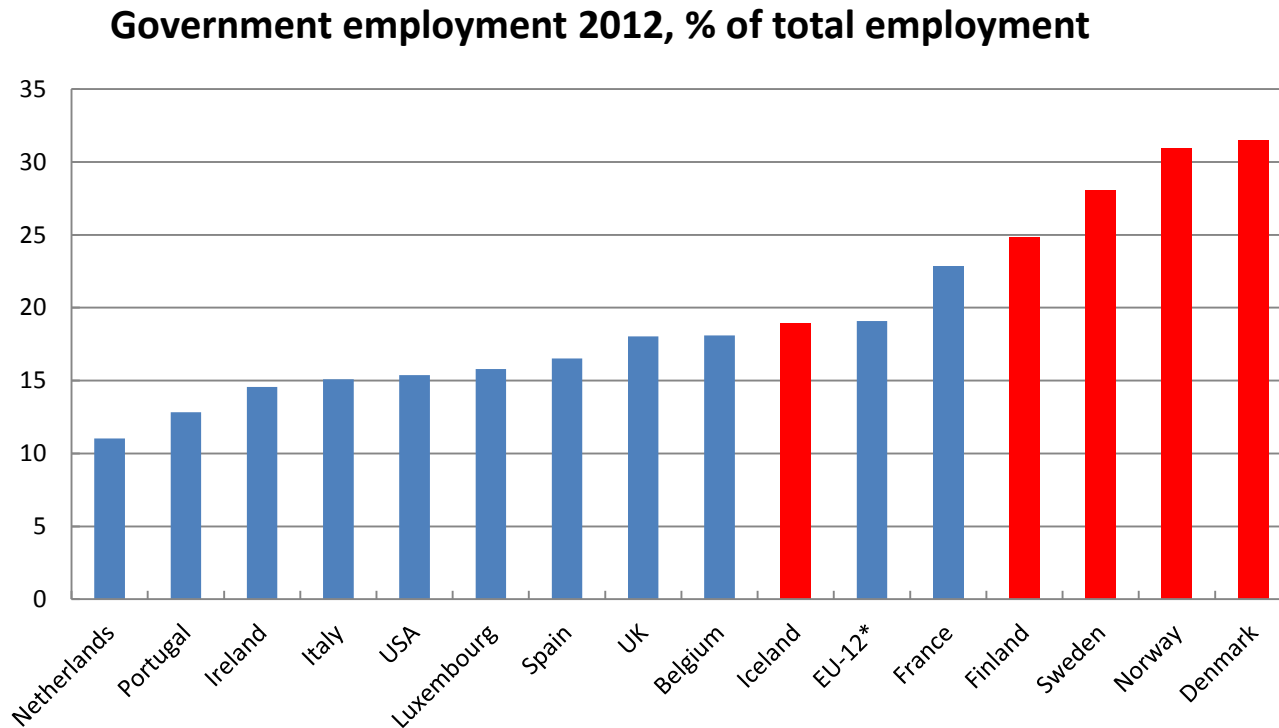
Julkiset menot, % BKT:sta

Total government expenditure, % of GDP, 2013

Source: Ameco . * EU-15 arithmetical average; EU-15 = Belgium, Denmark, Germany, Ireland, Greece, Spain, France, Italy, Luxembourg, Netherlands, Austria, Portugal, Finland, Sweden, United Kingdom.

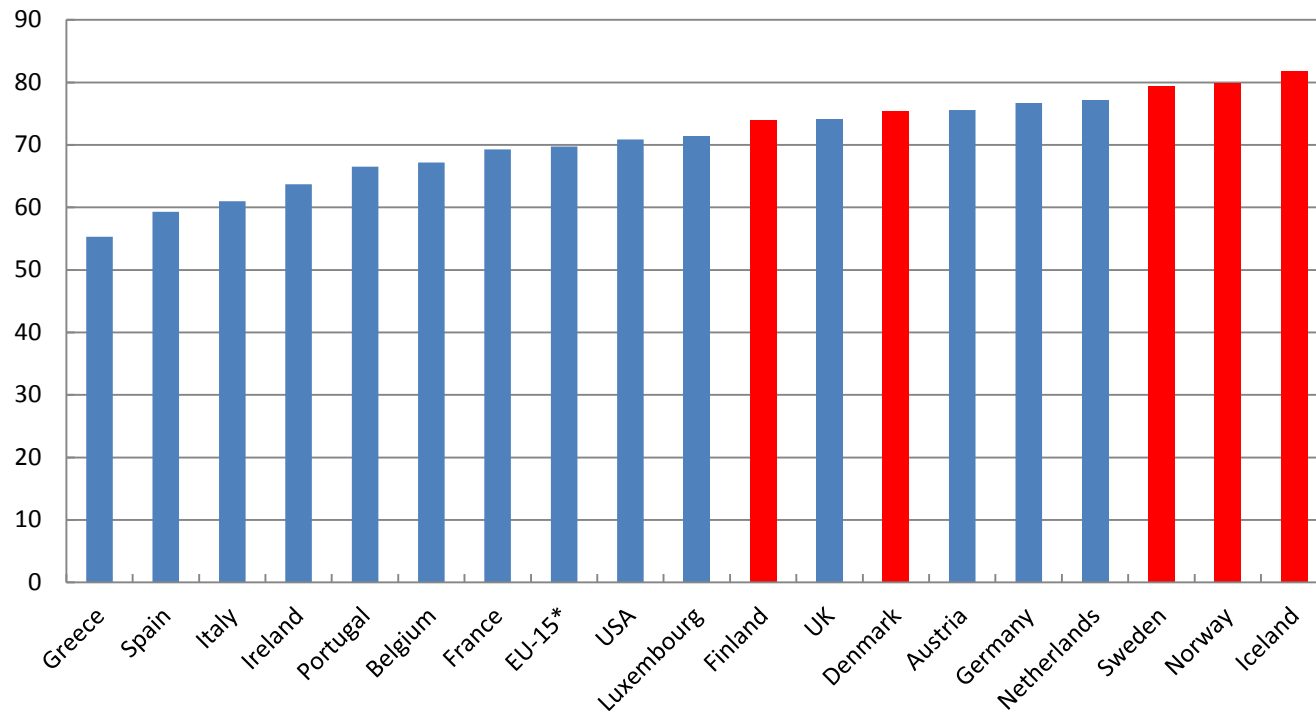
Julkisen sektorin osuus työllisistä, %

Source: OECD Economic Outlook * EU-12 arithmetical average (missing Germany, Austria, Greece)

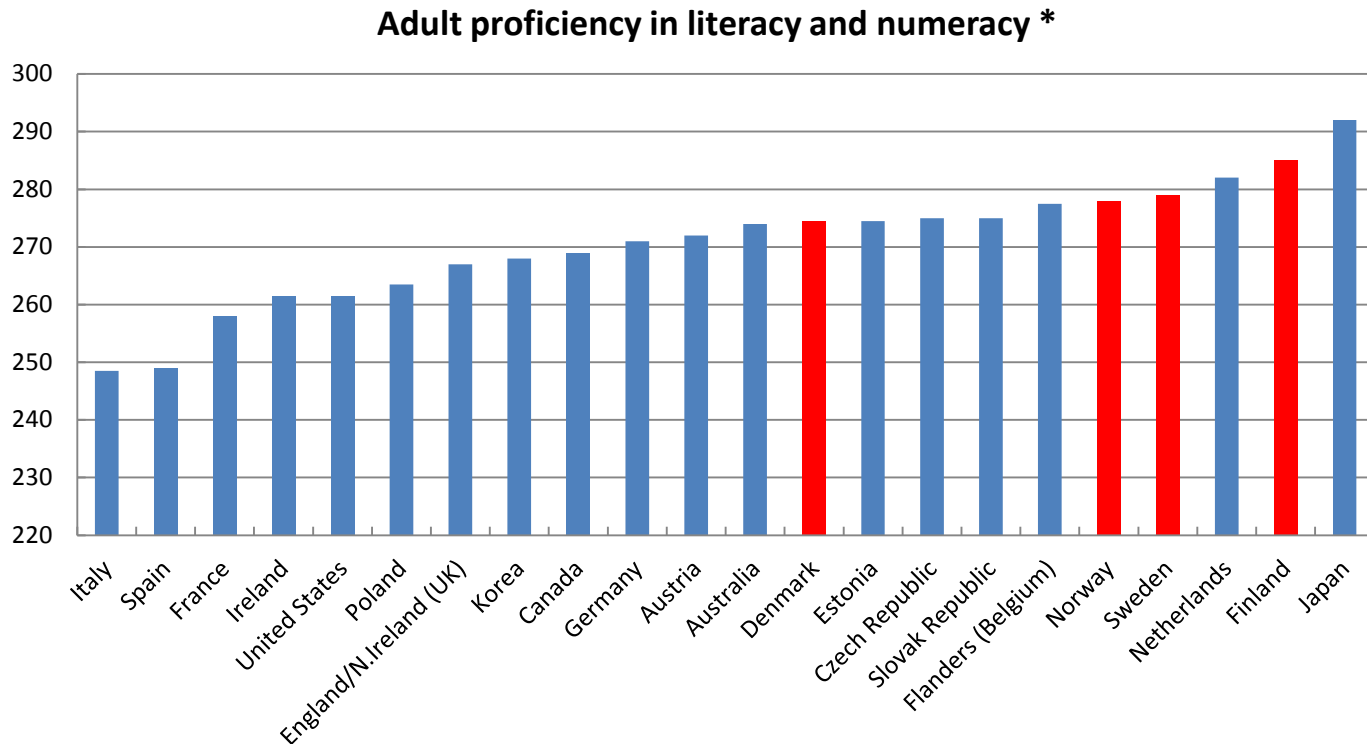
Työllisyysaste (20-64-vuotiaat)

Employment rate, 20-64 years old, 2012, %

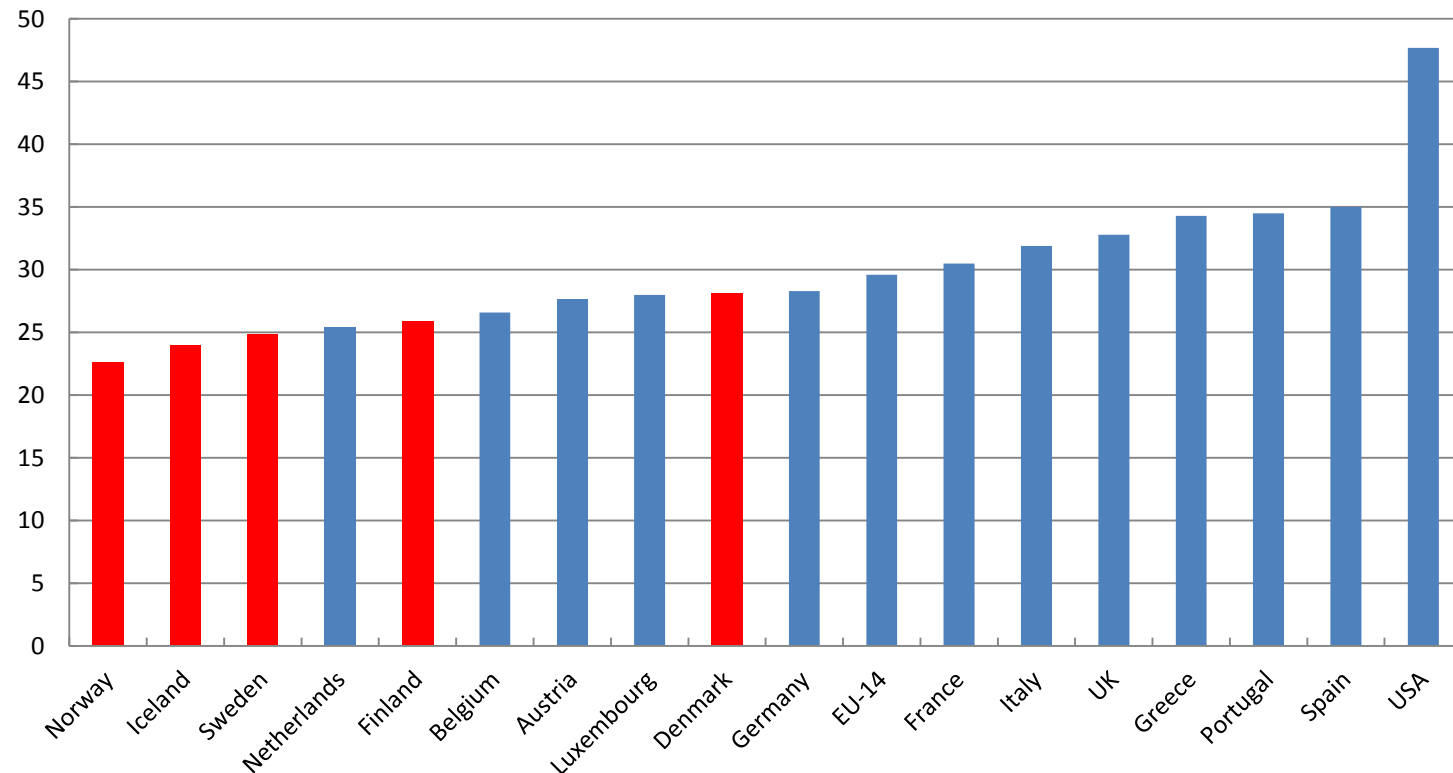
Source: Eurostat. *EU-15 arithmetical average

Aikuisten luku- ja laskutaito (PIAAC)

* The average of literacy and numeracy scores in the OECD Survey of Adult Skills (PIAAC) 2012
Source: OECD

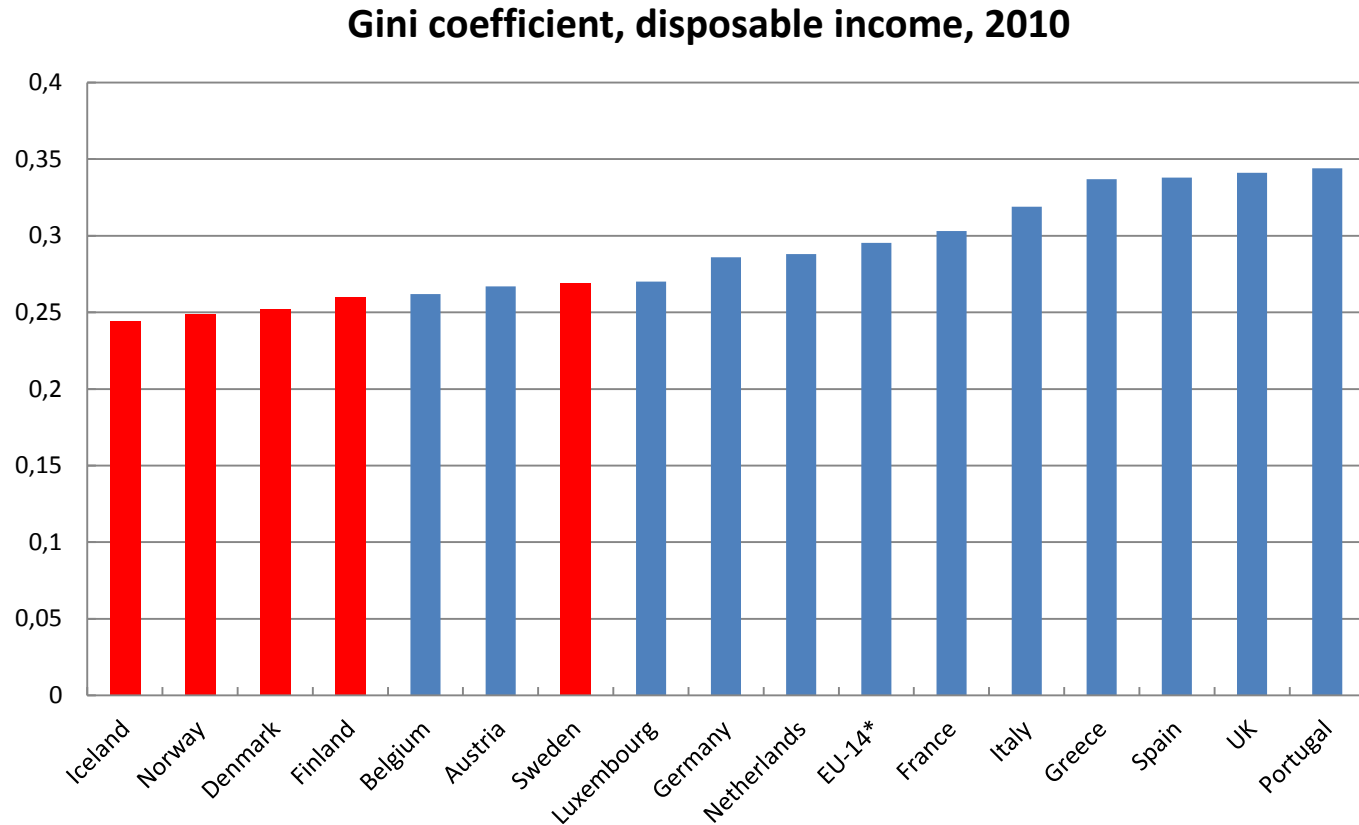
Tulonjako: käytettävissä olevien tulojen Gini 2012 (EU)

Note: See Figure 1. EU-14 refers to Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Portugal, Spain, Sweden and the UK. The Gini coefficient can take on values between zero (all households have the same income) and one (all incomes go to only one household). The coefficient refers to the whole population. In Figures 2a and 2b the coefficient has been multiplied by 100.

Sources: Eurostat (SILC) and United States Census Bureau.

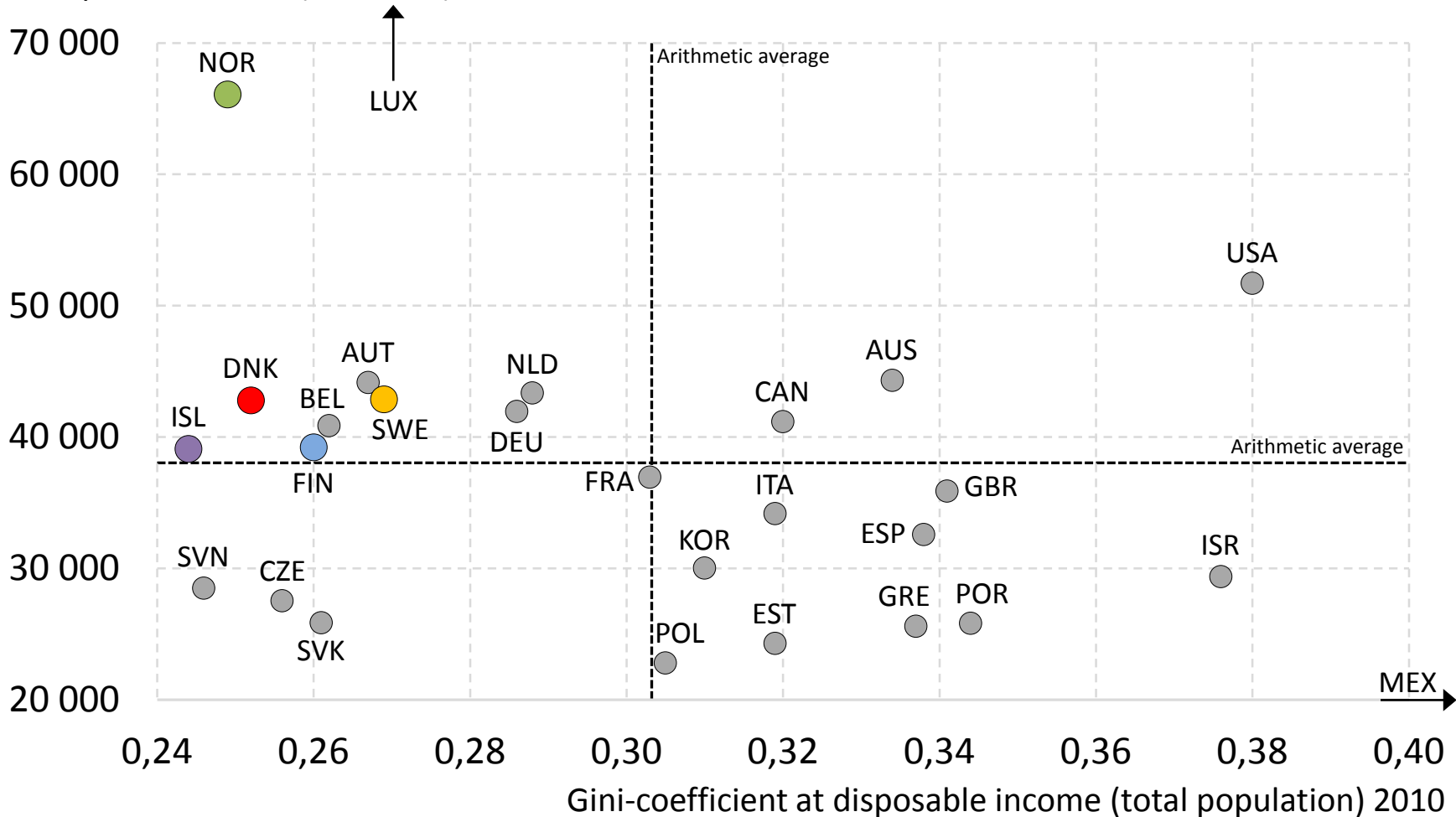
Tulonjako: käytettävissä olevien tulojen gini 2010 (OECD)

Source: OECD Social and Welfare Statistics. *EU-14 arithmetical average, missing Ireland; total population

Keskimääräinen elintaso ja tuloerot

GDP per head, USD (CP & PPP) 2012

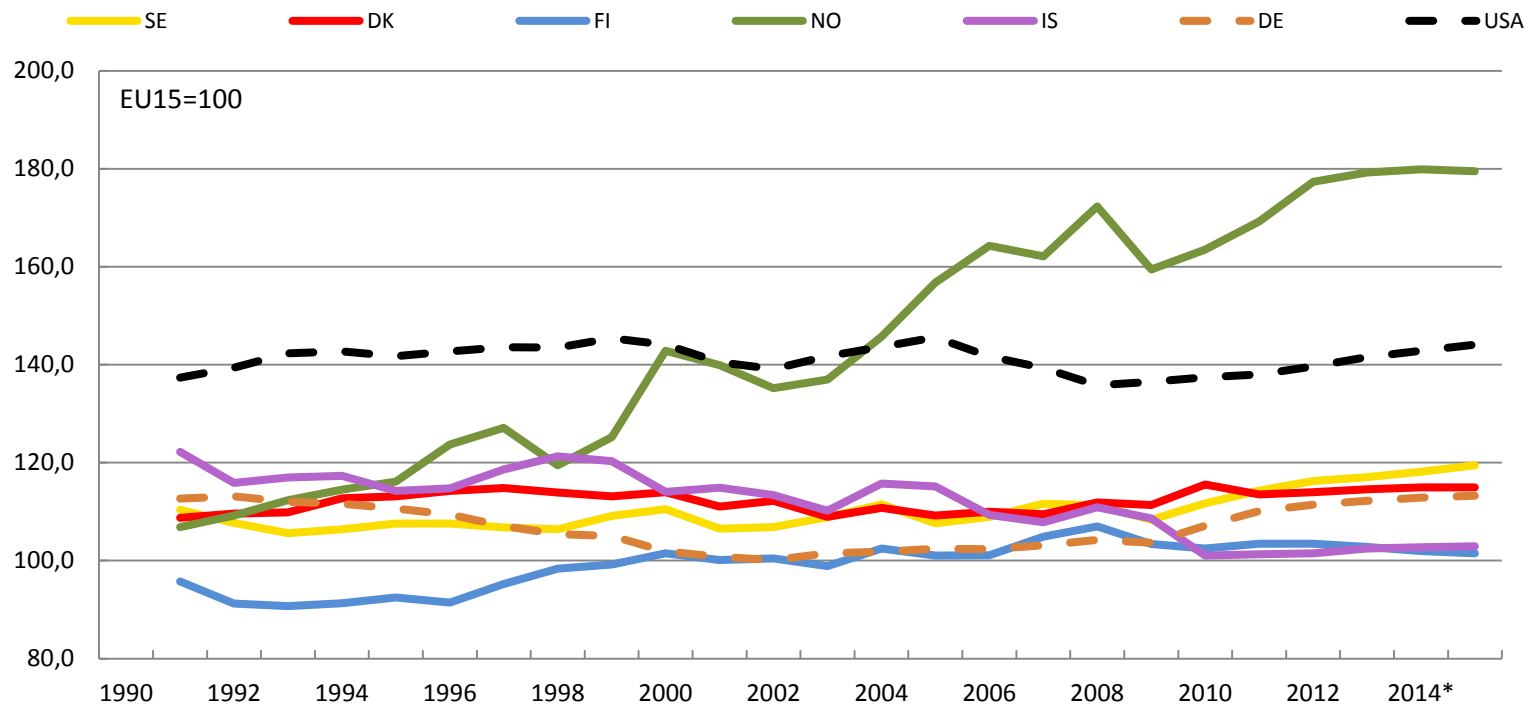

Source: OECD.

Elintason kehitys verrattuna EU-15 keskiarvoon

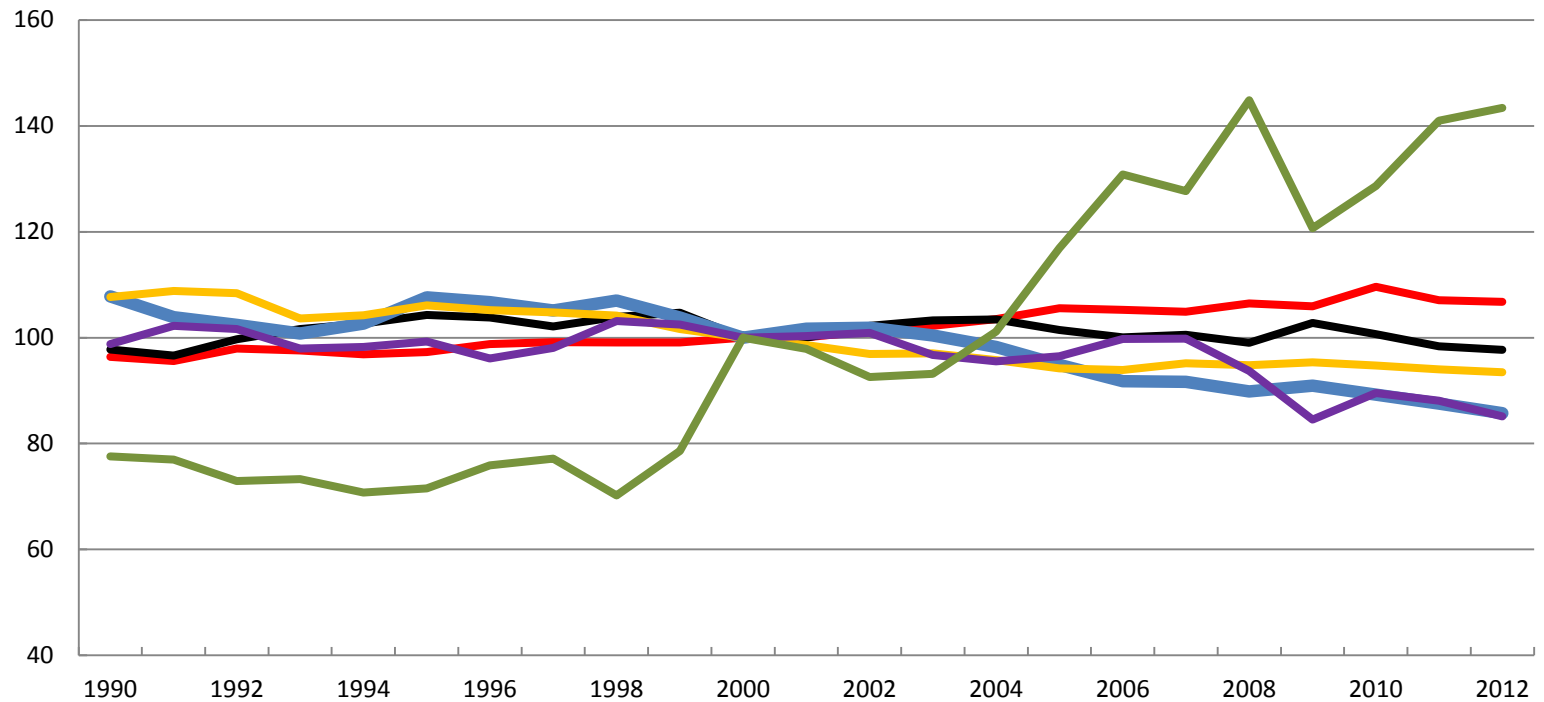
GDP (PPS, nominal prices) per cap., % av EU15

* Years 2013-15 EU Commission forecast (Autumn 2013)

Vaihtosuhte , 2000 = 100

Denmark Germany Finland Sweden Iceland Norway

Source: Ameco

Pohjoismailla muiden kehittyneiden maiden tavoin isoja haasteita

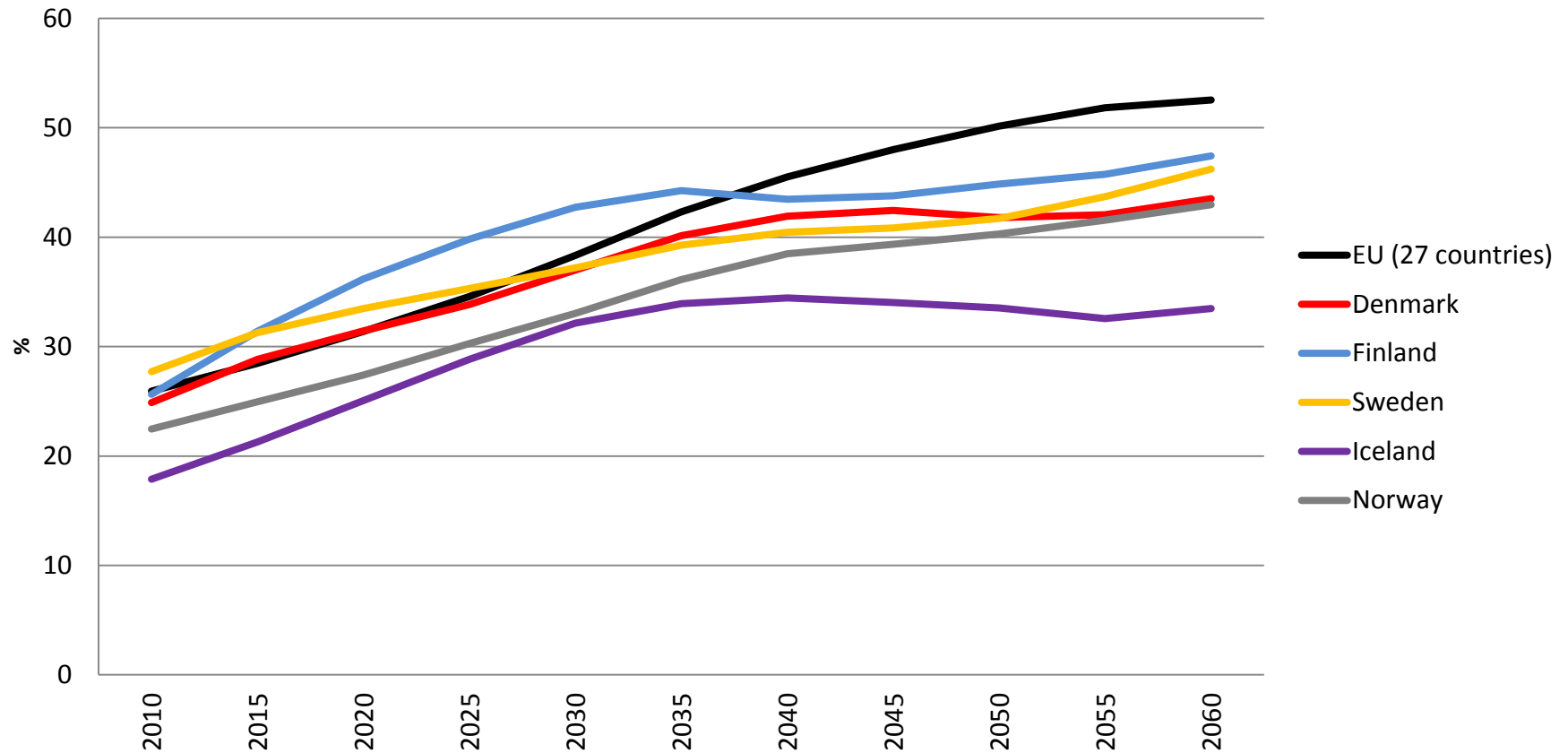
- Ikääntyminen koskee myös Pohjoismaita, vaikkakin ajan mittaan Pohjoismaiden suhteellinen asema paranee EU-keskiarvoon nähden
- Globaali kilpailu ja teknologinen kehitys edellyttävät jatkuvaa sopeutumista; pyrkivät lisäämään tuloeroja
- Pieninä, erikoistuneina talouksina Pohjoismaat verraten haavoittuvia
- Veropohjien liikkuvuus rajoittaa verotuksen tasoa
- Paine julkisten palveluiden BKT-osuuden kasvuun edelleen: (“Wagnerin laki”); Myös ”Baumolin tauti” isompi haaste kuin pienten julkisten palveluiden maissa

Politiikkahaaste pähkinänkuoressa:

- Paine julkisten menojen lisäämiseen suuri pohjoismaisen mallin keskeisten osien ylläpitämiseksi samalla kun verotukseen kohdistuu pikemminkin alentamispaineita

Ikääntyminen koskee kaikkia maita

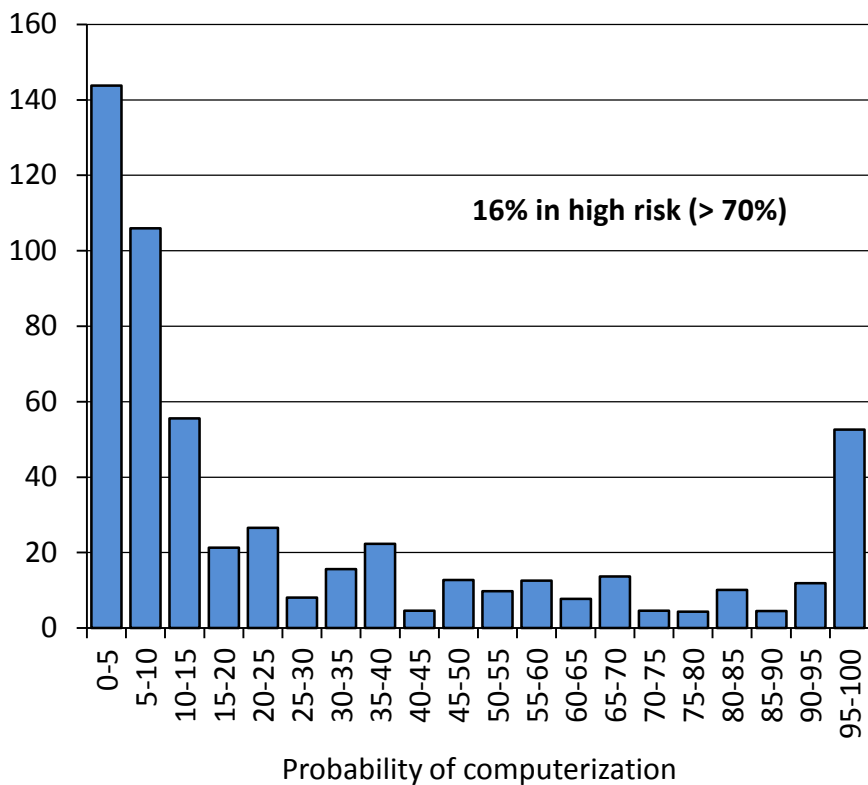
Old-age dependency ratios

Automaationuhkan suuruus työpaikan koulutustason suhteen

University level education

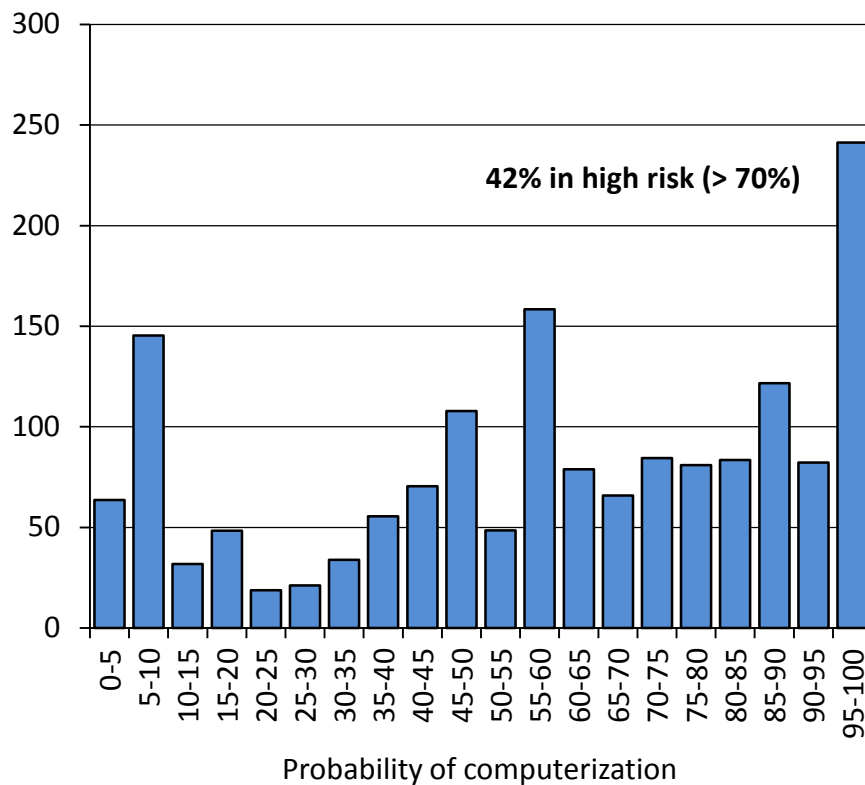
Number of employees, thousands

The distribution of *employment* over the probability of computerization

Lower than university level education

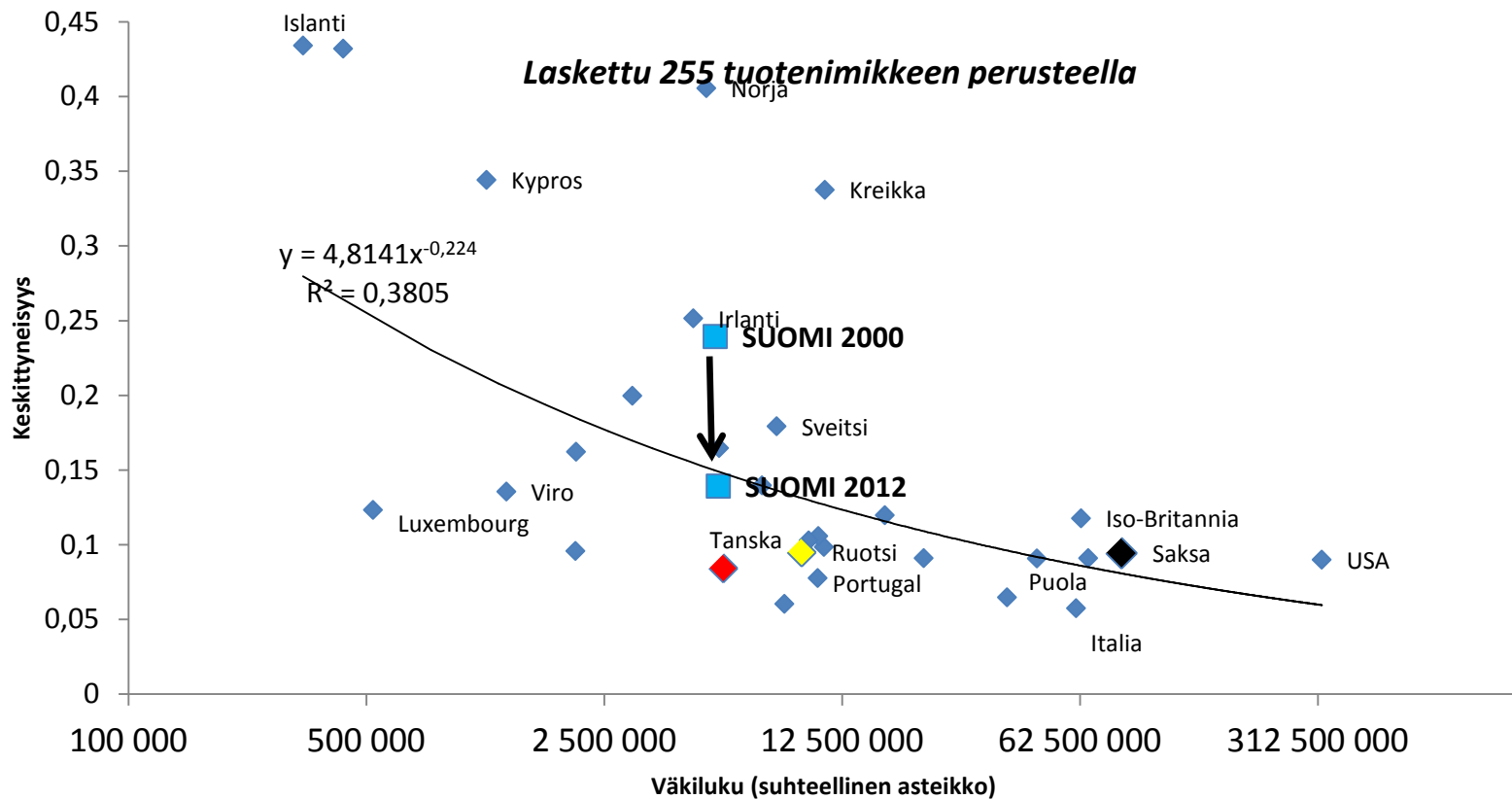
Number of employees, thousands

The distribution of *employment* over the probability of computerization

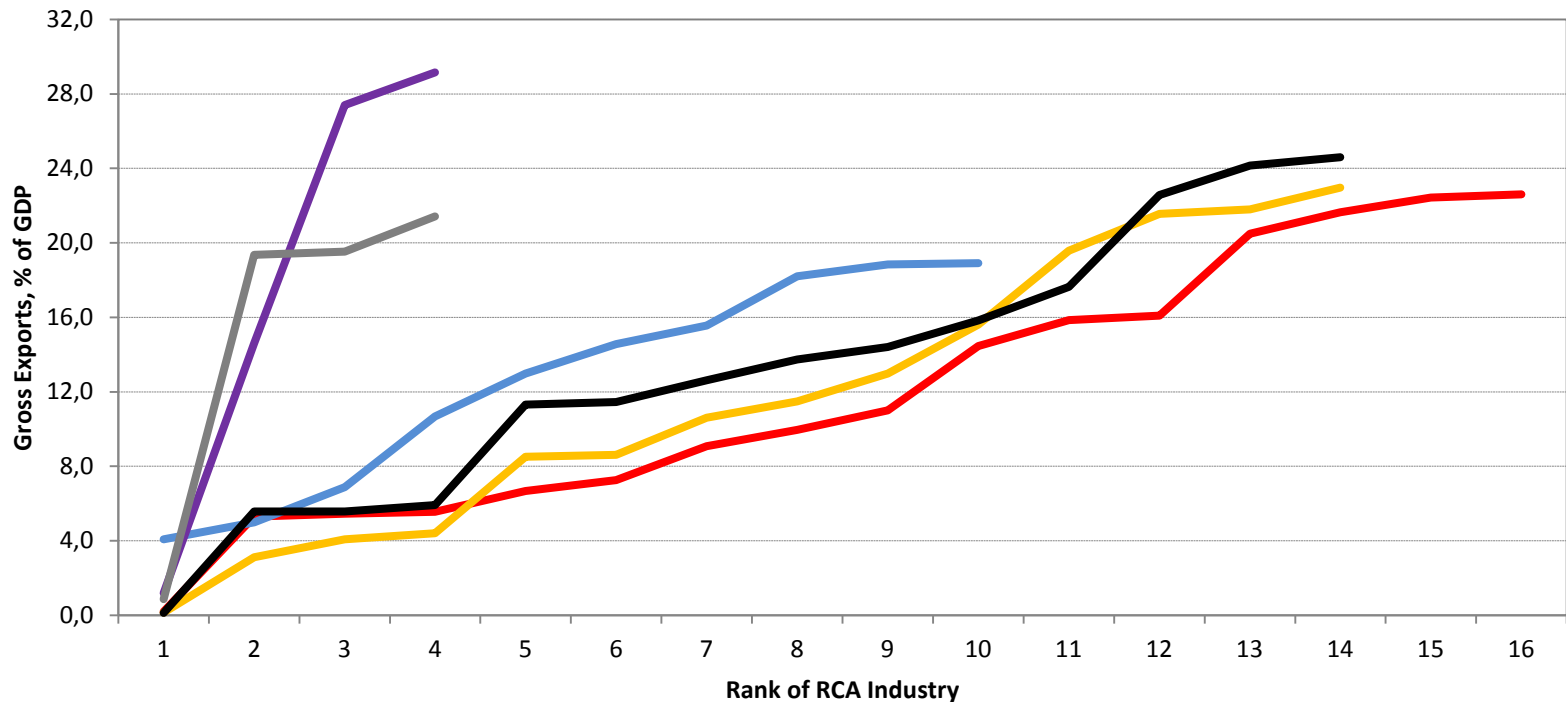
Viennin yksipuolisuus ja maan koko

Viennin tuoterakenteen yksipuolisuus ja maan koko vuonna 2012

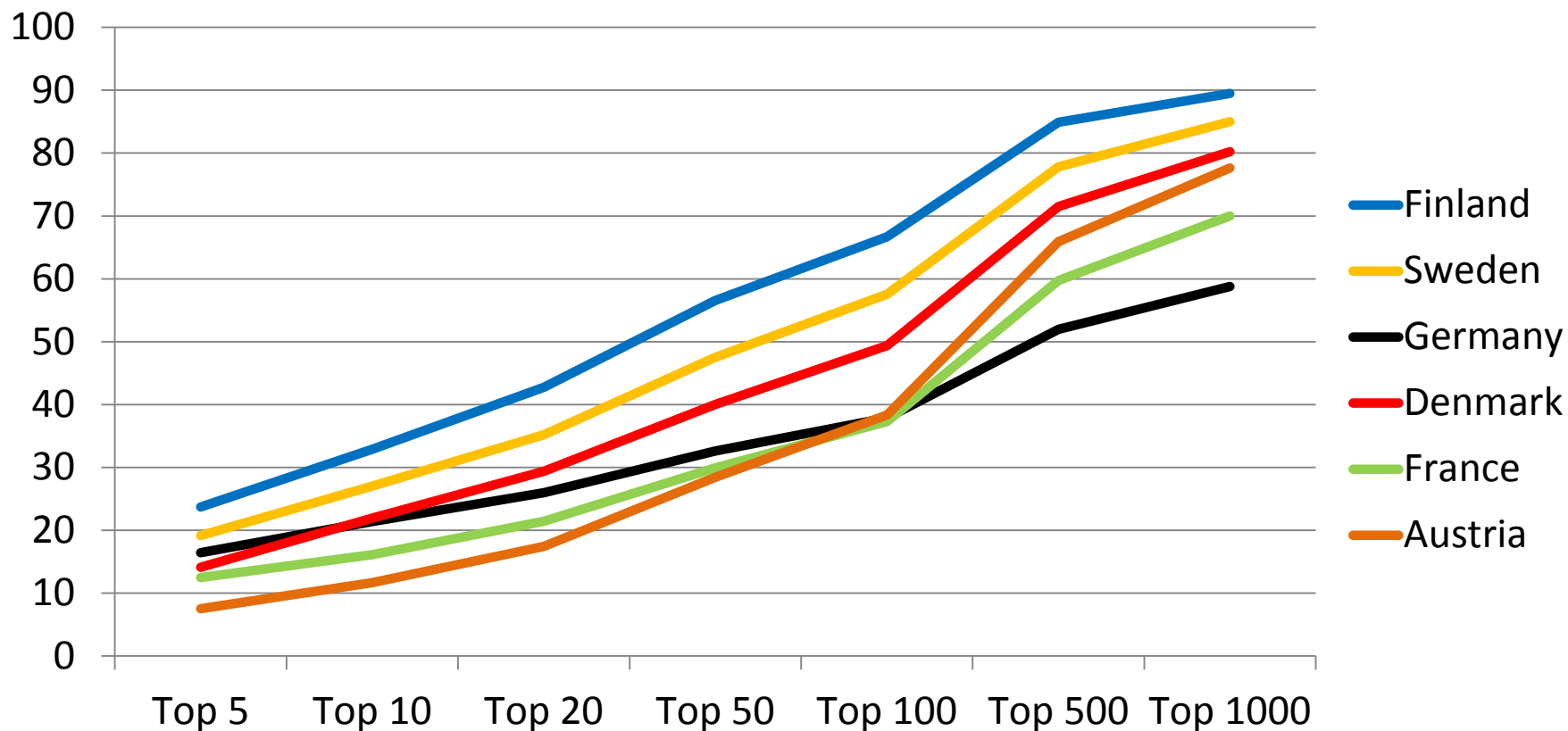
Suhteellisen edun toimialojen vienti: kumulatiivinen BKT osuus

Cumulative gross exports by RCA industries in 2007-2009, % of GDP

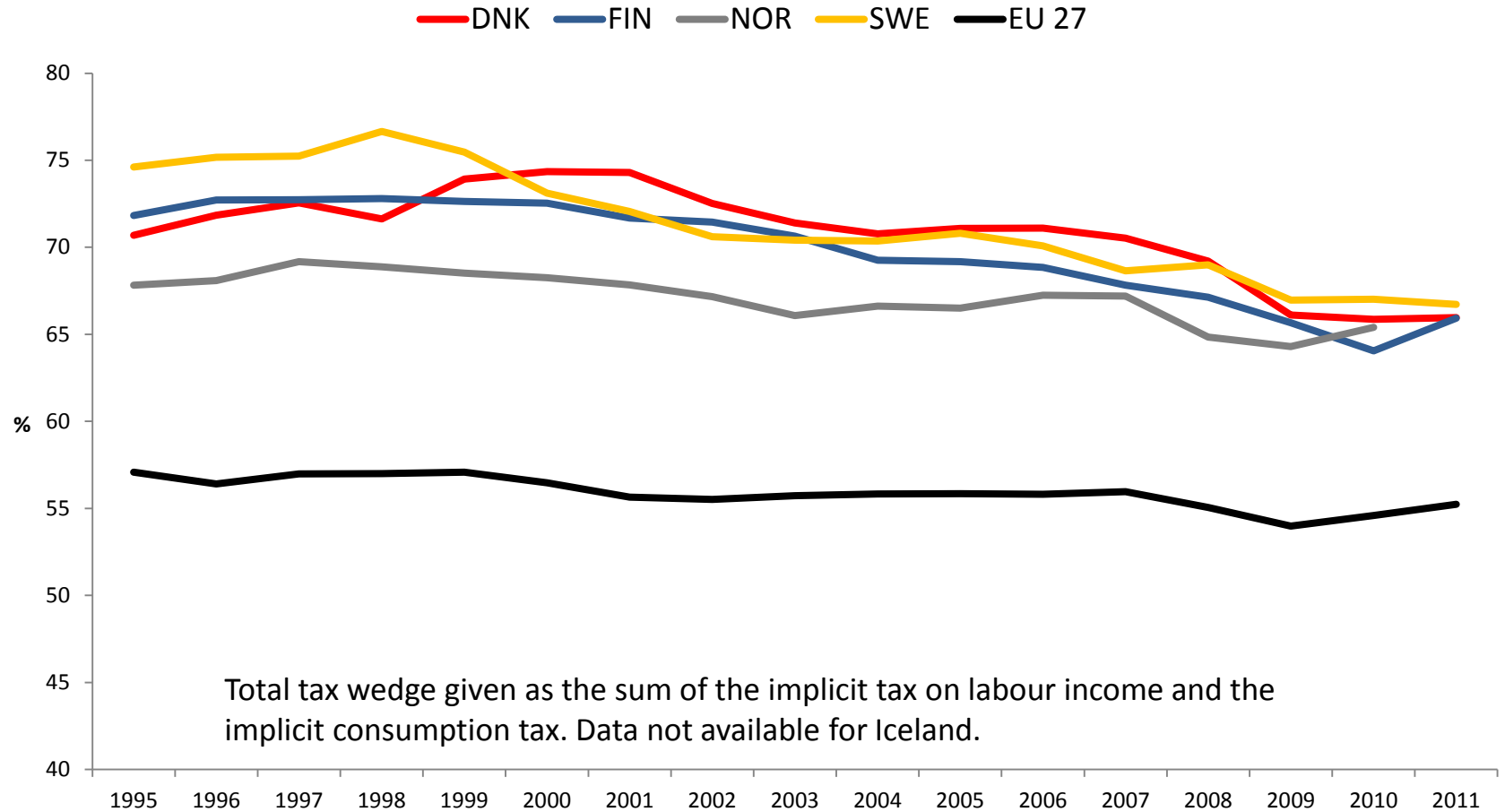
Denmark Finland Iceland Norway Sweden Germany

Suurimpien yritysten osuus viennistä, %

Source: OECD, TEC by top enterprises. Observations are from the year 2011.

Tax wedge on labour

Pohjoismainen malli tarvitsee uudistuksia mutta kyse hienosäädöstä, ei perusteiden muuttamisesta

- Monia asioita voidaan parantaa
 - Verorannetta voidaan kehittää vähemmän haavoittuvaksi ja korkeaa työllisyysastetta ja kasvua paremmin tukevaksi
 - Julkisten menojen kasvupainetta voidaan vähentää
 - Sosiaalista koheesiota ja liikkuvuutta voidaan tukea
- Toimenpiteitä tarvitaan monilla alueilla, eri maissa eri tavoin
 - Koulutuksessa valmiuksien parantamiseksi
 - Eläke- ym. sosiaaliturvajärjestelmässä työvoiman tarjonnan lisäämiseksi
 - Työmarkkinoilla työttömyysriskin vähentämiseksi ja liikkuvuuden lisäämiseksi
 - Innovaatiopolitiikassa tuottavuuspotentiaalin maksimaaliseksi hyödyntämiseksi
 - Verojärjestelmässä veromenetysten minimoimiseksi ja kasvun tukemiseksi
 - Julkisten palveluiden tehostamisessa menopaineiden hillitsemiseksi
- Realistisen suuruiset toimet riittänevät, koska Pohjoismailla on monia vahvuuksia ja (ainakin ollut) hyvä kyky pro-aktiiviseen politiikkaan
 - Koulutustaso, infrastruktuuri, innovaatiopanostukset
 - Luottamus, ymmärtävä suhtautuminen rakennemuutoksiin

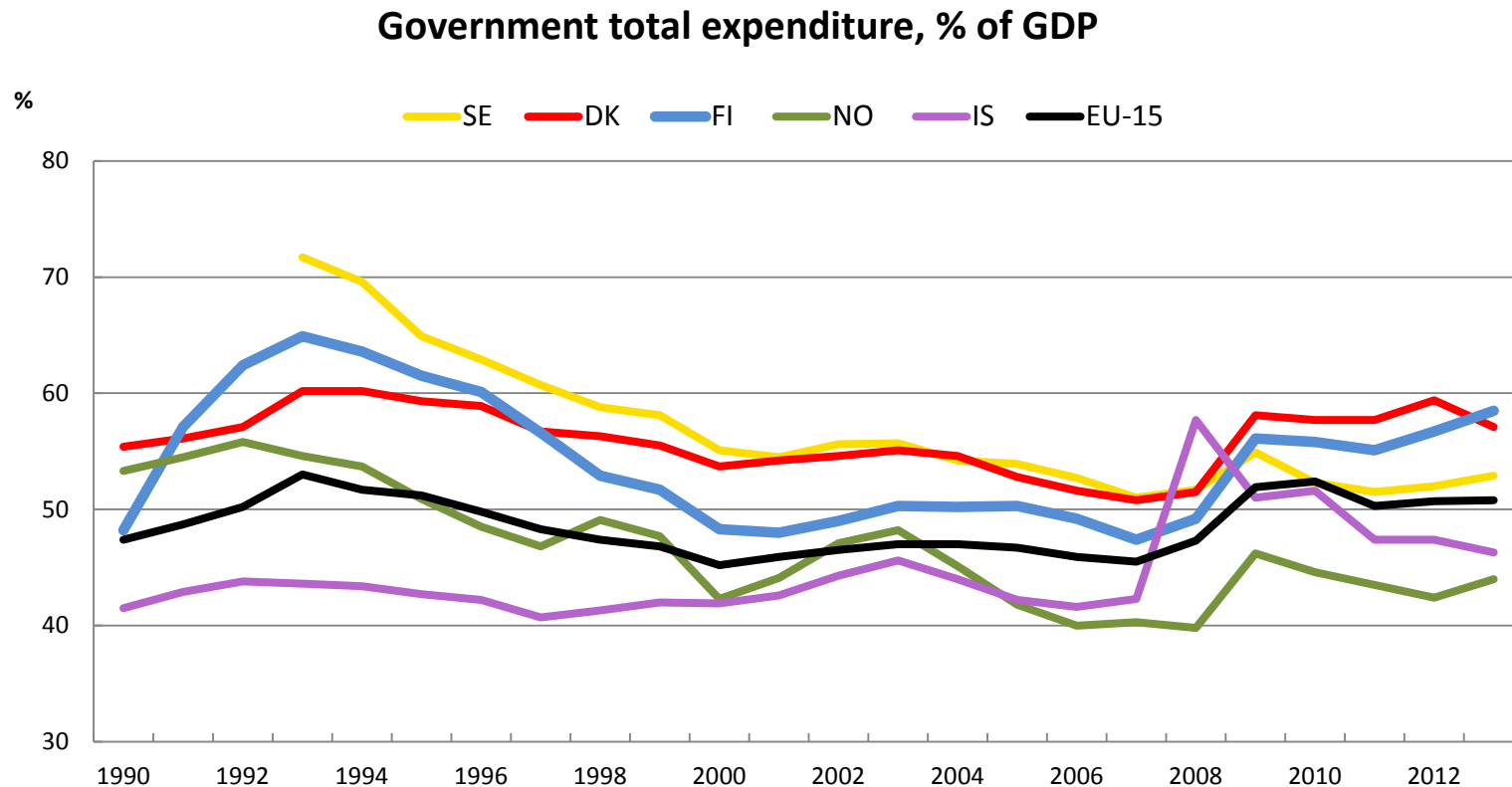
Suomella suurimmat sopeutumistarpeet

- Suomi on jäämässä Islannin kanssa jälkeen muista Pohjoismaista keskimääräisessä elintasossa; tuloerot Pohjoismaista tasoa
- Suomen julkisen sektorin koko ja kestävyysvaje alueen suurin
- Työllisyysaste ollut 20 vuotta selvästi muita Pohjoismaita alempi
- Viime vuosina myös tuottavuus notkahtanut

- Korkea työllisyysaste olennainen tuloerojen kurissa pitämiseksi
 - Helpottaa julkisten menojen rahoitusta ja siten uudelleenjakoa ja
 - Tukee markkinatulojen tasaisuutta

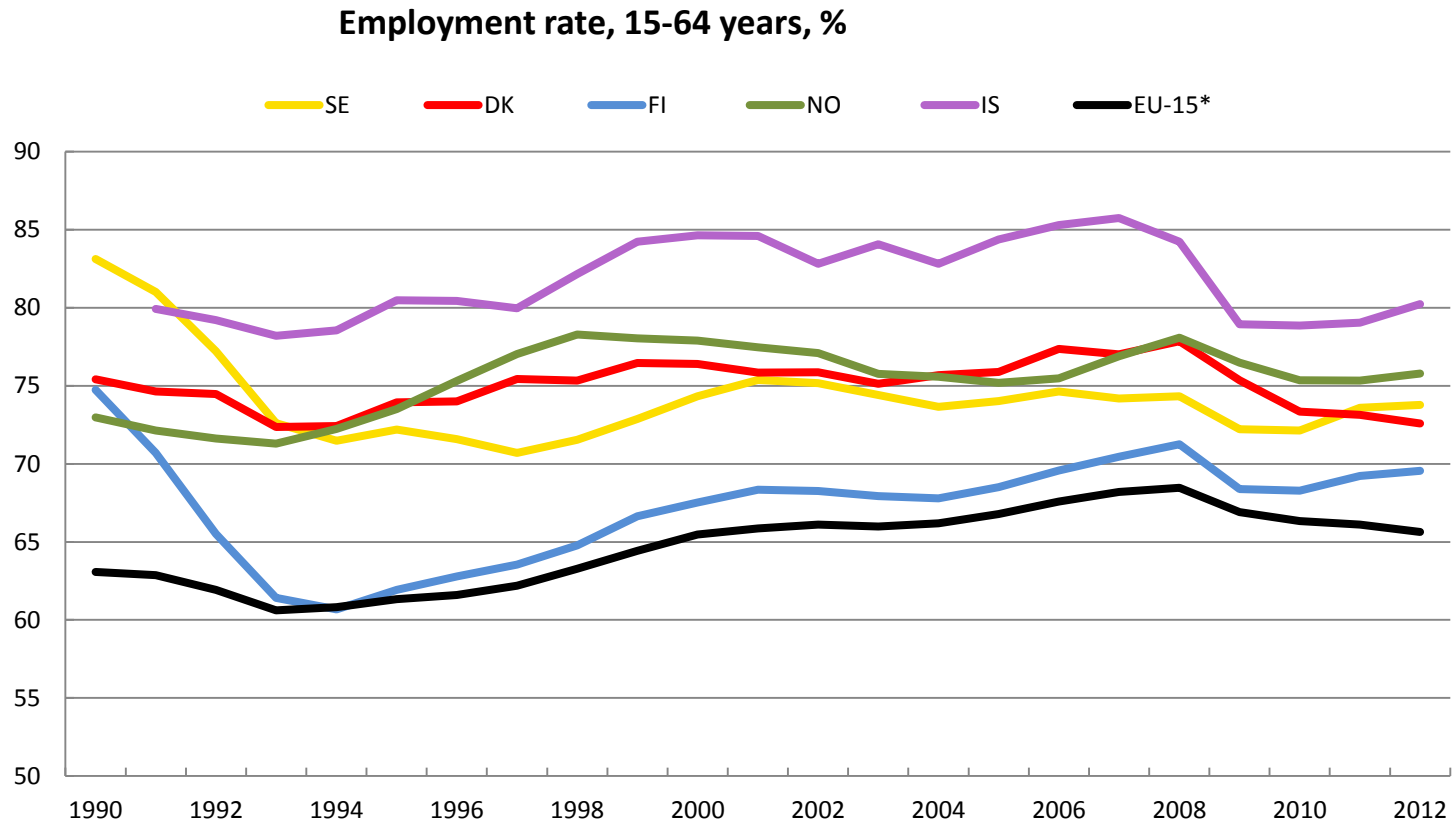
- Suomen hyvinvointimallia ei uhkaa uusliberalismi vaan alhainen työllisyysaste: Suomessa uudelleenjaon aste Euroopan suurimpia

Julkisten menojen BKT-osuus

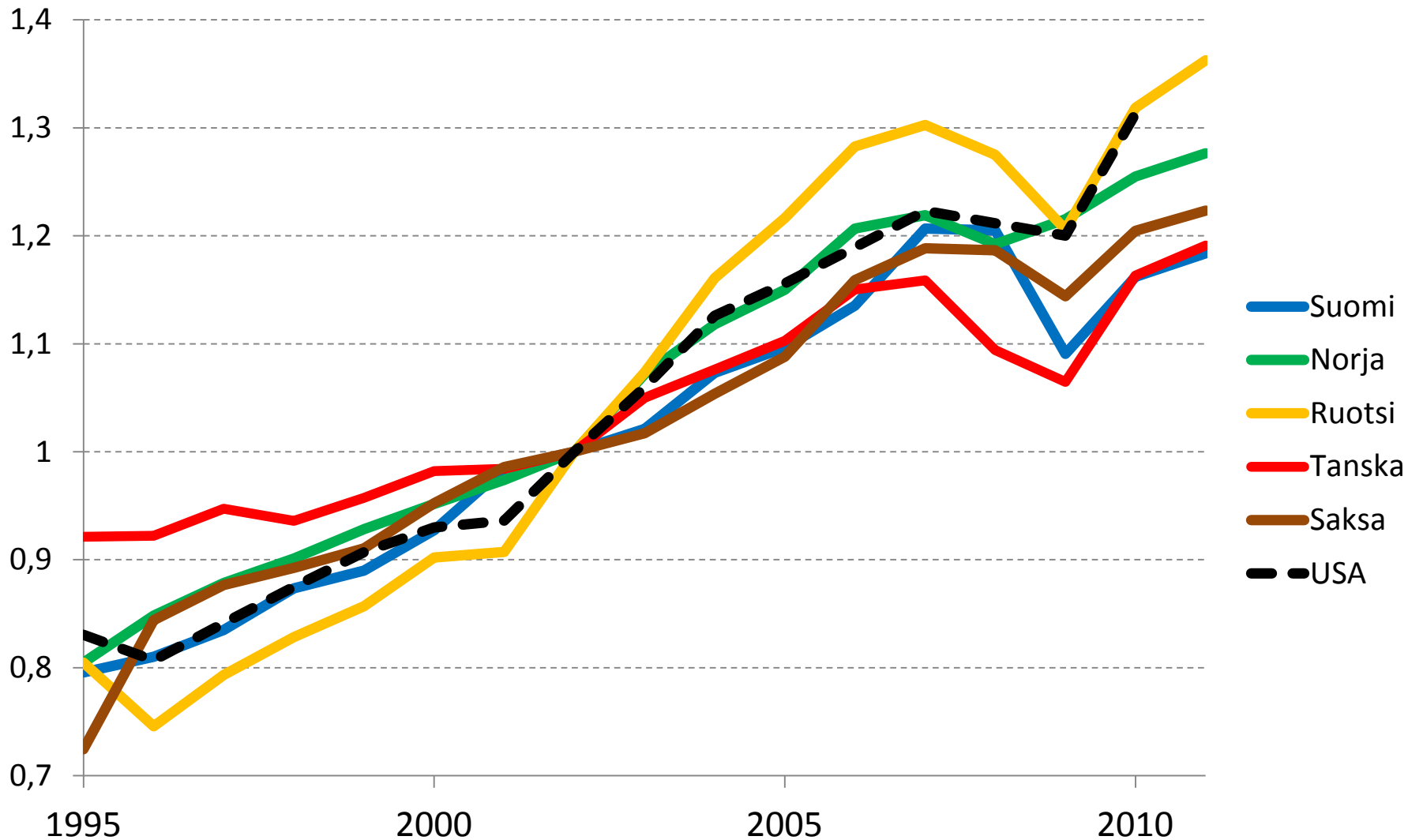
Source: Ameco

Työllisyysaste (15-64-vuotiaat)

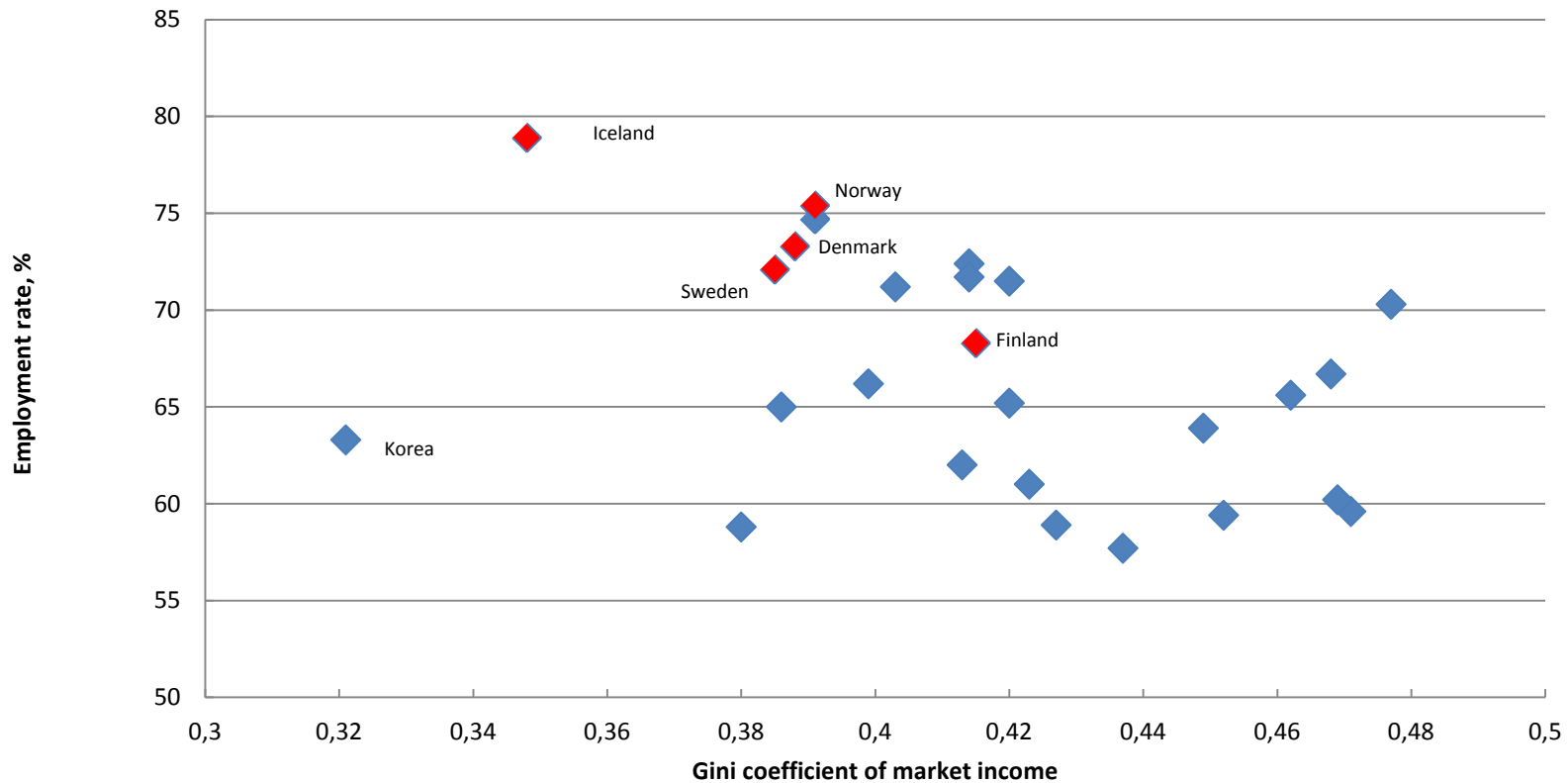
Source: OECD Labour Force Statistics. * EU-15 arithmetical average

Työn tuottavuuden kehitys yrityssektorilla, standardoitu toimialarakenne, 2002 = 1

Työllisyysaste ja markkinatulojen erot

Gini coefficient of market income and employment rate, 2010

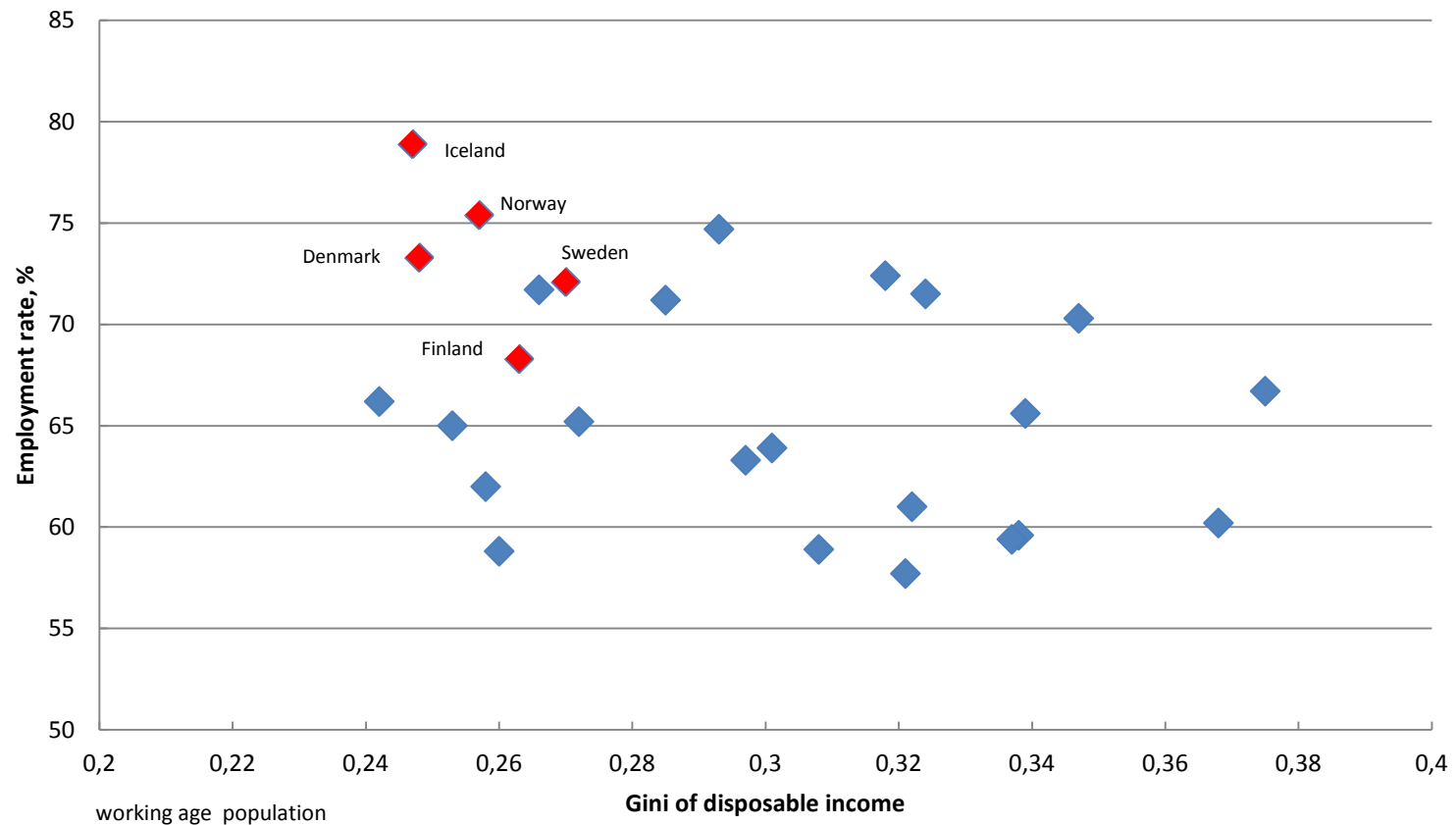

Working age population

Source: OECD

Työllisyysaste ja käytettävissä olevien tulojen erot

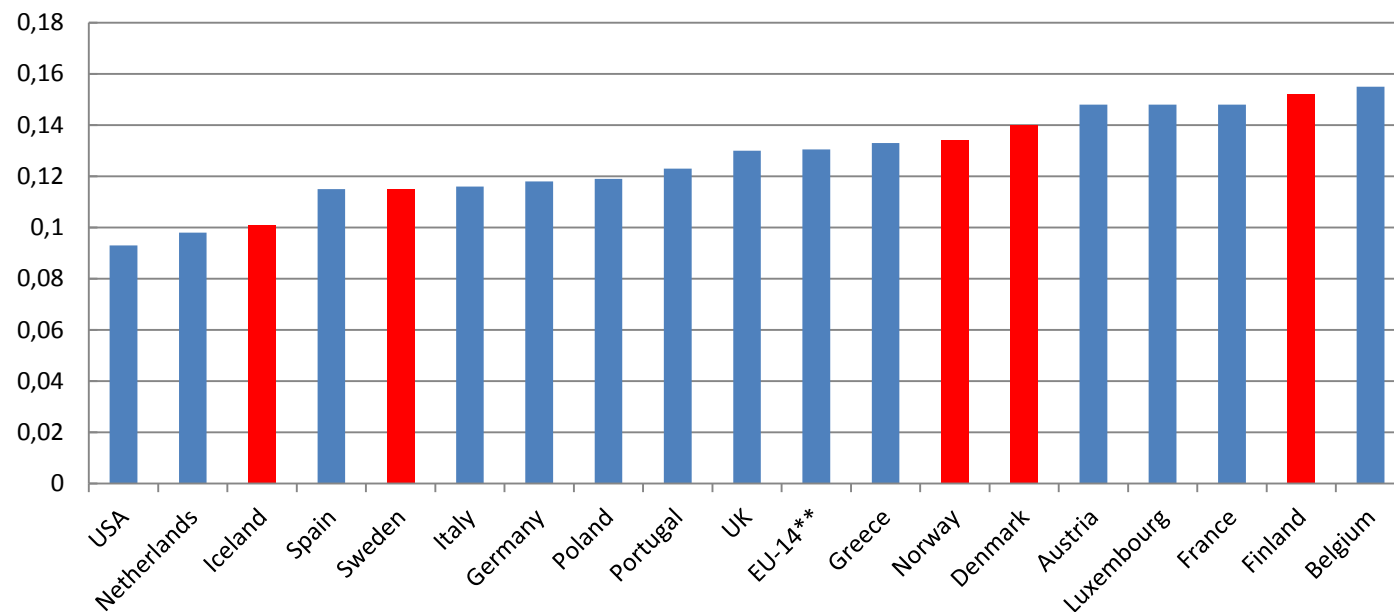
Gini of disposable income and employment rate 2010

Source: OECD

Tulojen uudelleenjako verojen ja tulonsiirtojen kautta

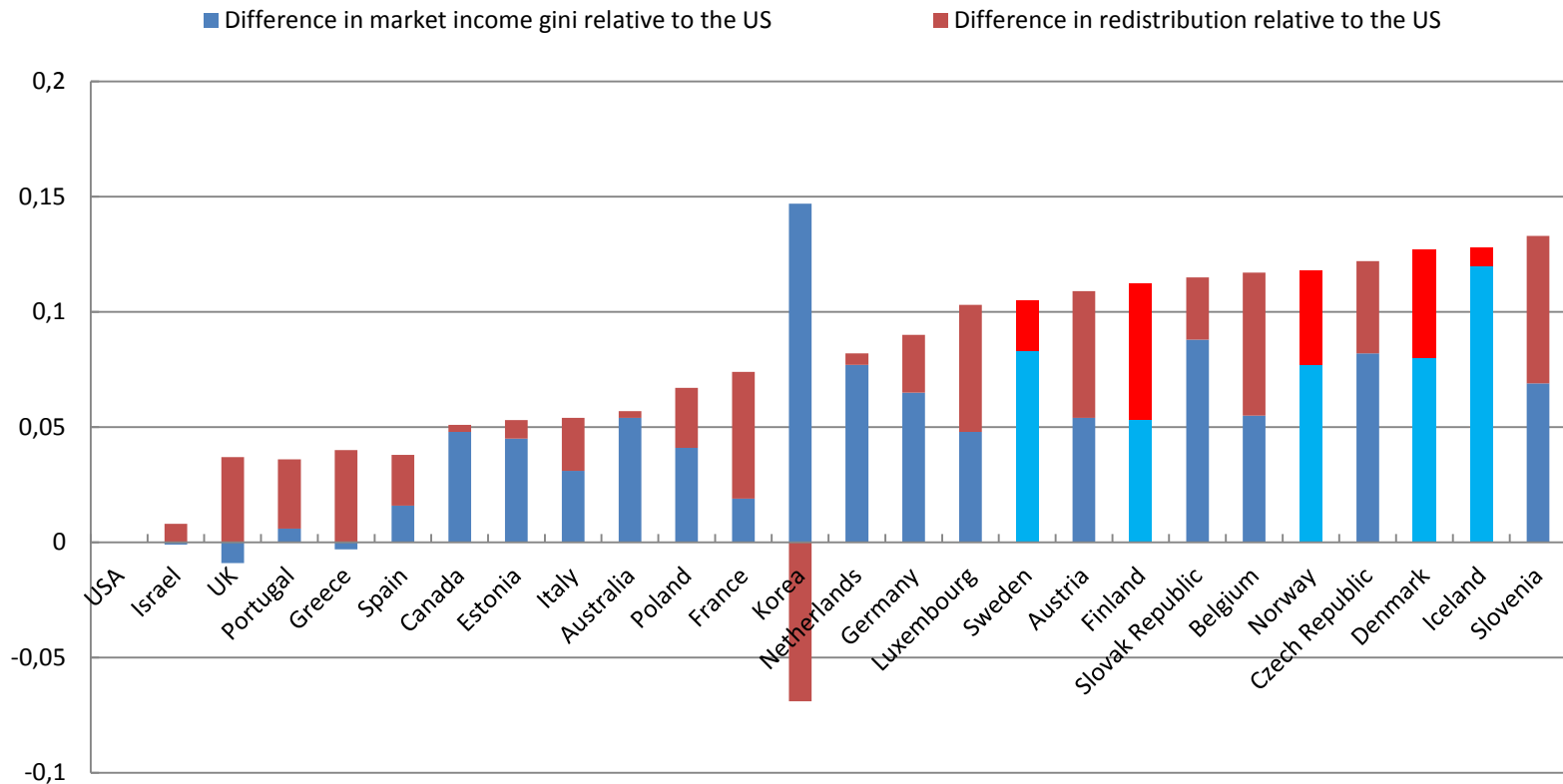
Redistribution by taxes and transfers*, working age population, 2010

* The difference in the gini coefficient between household market income and disposable income, working age population (18-65 years old). **EU-14 arithmetical average, Ireland missing. Source: OECD

Tulojen tasaisuus USA:han nähden: markkinatulojen eron ja tulontasauksen vaikutukset

Sources of equalization of disposable income relative to the US, 2010

Source: OECD

Kiitos